1

День народження — це завжди гарно. А коли тобі до того ж минає десять років — то й зовсім пречудово. І що б там не було, а ти цілий день ходиш якийсь піднесений і радісний, до всіх осміхаєшся, щось насвистуєш і наспівуєш уголос чи подумки, і все навкруги здається тобі теж піднесеним і радісним.

Саме в такому доброму гуморі і перебував сьогодні, в неділю 18 травня, іменинник і третьокласник Сергій Кудлик.

Вже зранку почались приємні несподіванки.

Тільки-но Сергій розплющив очі, як побачив коло ліжка, на стільці, чималий пакунок у цупкому синьому папері, обліплений барвистими іноземними марками. Він хутко схопив його, прочитав свою адресу та ім'я і відразу впізнав почерк: посилка була від батьків, з далекої Куби!..

Ще в січні тата послали працювати на два роки на Кубу, і мама поїхала з ним. А Сергій, щоб не переривати серед року навчання, поки що залишився в Києві з бабусею. Та ось-ось рік закінчиться, й коли в Сергія в табелі не буде жодної трійки, батьки заберуть його до себе! Так пообіцяв йому тато, а коли він щось обіцяє, будьте певні: дотримає свого слова. Звичайно, коли й Сергій дотримає свого: закінчить третій клас на самі четвірки та п'ятірки…

У Сергія з усіх предметів було ніби нормально, якби не одна прикрість — фізкультура! Ні-ні, Сергій був таки досить вправним спортсменом: і бігав швидко, і стрибав у довжину та висоту непогано та й на канат міг вилізти аж тричі підряд, а от плавати… Сергій, як це не дивно для хлопця його віку, досі не вмів плавати, і вчитель фізкультури сказав, що більше трійки йому нізащо не поставить. А коли так — прощавай, мрія про далеку сонячну Кубу!

Ви дивуєтесь, напевне, чому ж і справді Сергій досі не навчився плавати? Річ у тім, що він панічно боявся води, і загнати його глибше, ніж по коліна, не міг ні тато, ні вчитель фізкультури, ні навіть кпини його однокласників.

Колись давно, коли Сергію було тільки шість років, вони з мамою відпочивали в селі на Дніпрі. Сергій грався собі при воді на пісочку, випікав з нього коржі та будував фортеці. Раптом мимо проплив здоровезний пароплав, хвиля, яку він підняв, змила Сергія у воду — й він почав тонути.

Звичайно, мама тут же вихопила його на берег, але відтоді затягти Сергія у воду було неможливо.

Щоправда, він дав собі найчесніше слово: будь-що навчитися плавати до червня. Але як це зробити, Сергій, щиро кажучи, поки що не знав і — вкотре вже! — знов і знов на уроках фізкультури, які раз на місяць проходили в басейні, сидів над прозорою водою, дивився з неприхованою заздрістю, як там демонструють різні стилі його однокласники, і мовчки вислуховував їхнє глузування.

Особливо дошкуляла йому Вітка Птурська.

— Гей, ти, сухопутний пацюк! — кричала вона Сергію, долаючи другу двадцятип'ятиметрівку. — І куди тобі на Кубу? Там же океан. Та ти лише побачиш стільки води, як відразу дуба вріжеш.

Саме після цього найдошкульнішого Вітчиного жарту Сергій і поклявся собі: будь-що навчитися плавати і не гірше за цю капосну Вітку.

З отакими не дуже втішними думками Сергій заходився розпаковувати посилку від батьків. Спершу він обережно відклеїв марки — віддасть їх Олегові. Потім розгорнув папір і відкрив картонну коробку.

Тільки-но він зазирнув у неї, як його настрій відразу покращав. Ще б пак! У коробці лежали два величезних кокосових горіхи, про які він так давно мріяв.

Ну й тато! Оце так подарунок, найкращий за всі подарунки на світі!

Сергій довго розглядав горіхи, гладив їхню тверду шкаралупу, трусив коло вуха: чи не чути, як бовтається всередині кокосове молоко? І зважував на руці: а скільки потягне? Нарешті він досхочу намилувався подарунком і зазирнув на дно коробки. Там він помітив кольорове фото: на могутніх океанських хвилях гойдався барвистий надувний матрац, а на ньому лежали засмаглі тато й мама і привітно йому посміхалися.

На звороті Сергій прочитав:

"Любий наш синку!

Вітаємо тебе з десятиріччям і зичимо здоров'я, щастя, успіхів у навчанні.

Чекаємо тебе швидше до нас і мріємо про сімейне купання в океані!

Цілуємо. Мама, тато".

"Ну от, і вони натякають на плавання!" — подумав Сергій, але вирішив більше не псувати собі святкового настрою і почав хутко одягатись.

— Уже встав, сонько? — зазирнула до кімнати Сергієва бабуся. — Швидко вмивайся та зганяй у магазин по масло: через півгодини буде пиріг із яблуками.

Цей пиріг — улюблена страва Сергія. Тож довго чекати себе він не примусив: нашвидкуруч умився й вискочив надвір, навіть не замикаючи за собою двері. Та й нащо їх замикати, коли живуть вони з бабусею на першому поверсі, а магазин — у їхньому ж будинку!

Десь хвилин за три Сергій уже повернувся назад і виклав на стіл перед бабусею пачку вершкового масла.

— Тепер марш із кухні, не заважай! — скомандувала бабуся, качаючи тісто, яке поставила ще звечора. — Буде готовий — гукну.

Сергій чудово знав: коли бабуся порається з пирогом — краще їй не потрапляти під руку. Він покірно пішов у свою кімнату, сів за письмовий стіл і заглибився в книжку.

Щойно він дочитав сьому сторінку, як із кухні потягло такими смачними й солодкими пахощами, що Сергій аж засовався в кріслі, і в носі йому залоскотало.

— А-аа-пчхи! — пролунало раптом у кімнаті. — Апчхи-и!

Від несподіванки Сергій підскочив і злякано витріщився на своє ліжко.

Та й ви б, напевне, перелякалися, коли б таке трапилося з вами. Скажете — ні? Чого, так би мовити, лякатися: чхнув собі хлопець — і все! От і помилилися! Так-то воно так, але ж річ у тім, що чхнув якраз не Сергій і навіть не бабуся. Чхнув хтось зовсім-зовсім інший!

2

— Ач, як пиріжечка закортіло! — почувся із кухні бабусин сміх. — Аж розічхався! Ну, нічого, потерпи ще хвилинки три.

Сергій хотів щось сказати, пояснити, що чхав зовсім не він, але язик наче прилип до піднебіння і навіть не ворухнувся. А отой, хто чхав, іще трішки пововтузився під Сергієвим ліжком і затих.

"А може, мені почулося? — подумав Сергій, і від цієї думки йому трохи полегшало. — Таки справді, мабуть, почулося. Хто ж там може бути? Зрозуміло — нікого! Ану, погляну!"

Він уже зовсім бадьоро й сміливо підійшов до ліжка, став навколішки й зазирнув під нього.

Від того, що Сергій побачив, у нього перехопило подих.

Там, під його ліжком, обхопивши руками коліна й підтягши їх до підборіддя, сидів малесенький дідок. Довга сива борода його лежала на підлозі, а маленькі зеленаві оченята кольору океанської хвилі — як на фото з мамою й татом! — дивилися просто на Сергія!

— Чого витріщився! — буркнув раптом дідок хрипким голосочком. — Нема щоб сказати: "Будьте здорові", як усі вихована діти кажуть, так він собі мовчить, ще й очі витріщає! Фе, який нечема!

— Пробачте! — оговтався нарешті Сергій, і йому зробилося соромно. — То я так… з незвички… Будьте здорові!

— Ну от, інша річ, — усміхнувся дідок. — Спасибі тобі, хлопчику!

— А… хто ви? — наважився спитати Сергій.

— Діма!

— Який Діма?

— "Який, який"! — передражнив дідок. — Просто Діма — і все!

— Але ж _хто_ ви?

— Я, по-моєму, сказав цілком зрозуміло: _звичайний_ _Діма_!

— Ага, ясно: ваше ім'я — Діма. А як вас по-батькові?

— От причепився! — вибухнув раптом дідок. — Скільки ж тобі можна пояснювати: я — Діма, затям собі: Ді-ма. Від слова "дім", будинок тобто, бо всі Діми, мої родичі, живуть у домах.

— Так ви домовик! — ошелешено вигукнув Сергій.

— Ну й телепень! — уже зовсім роздратовано кинув дідок. — Ти що — двієчник? Звичайних речей не розумієш? І чого тебе в школі вчать! Ач, вигадав таке — "домовик"! Так-от, щоб ти знав: ніяких домовиків на світі не було, нема та бути не може! А я — просто Діма. Зрозумів нарешті?

— Зрозумів... — відказав тихо Сергій, хоча, по правді, нічого він поки що не второпав. — А як ви сюди потрапили?

— Ішов собі повз ваш будинок, бачу — двері прочинені, і так із них теплом і затишком тягне, що не втримався — заскочив, — охоче почав розповідати Діма, вже заспокоюючись. — Я страшенно люблю, коли тепло. А оце ще нежить клятий підхопив, от і подумав: ану, заскочу відігріюся трішки, а згодом далі почимчикую.

— А куди ж ви йдете?

— І все тобі знати треба! — удав дідок, ніби сердиться на Сергія за його розпитування. — У Бровари йду, до свого двоюрідного брата.

— Так вам іще йти та йти! — вигукнув Сергій. — А чого ви автобусом не поїдете?

— По-перше, грошей нема, — відказав Діма, — а по-друге, щоб такі, як ти, не чіплялися зі своїми безглуздими питаннями: хто ви, куди ви, чого ви!.. І без них життя важке. — І дідок жалібно заохкав.

— А чому воно у вас важке? — знов поцікавився Сергій.

— А тому, що я, Діма, лишився вчора без домівки.

— Як — без домівки?!

— Зламали мою домівочку, ой, зламали! — забідкався, затужив Діма. — Жив собі тихесенько, мабуть, років сто. А вчора мої хазяї переїхали на нову квартиру — і настав кінець моєму щастю!

— Ну то й що? — здивувався Сергій. — Вони поїхали — і нехай, а ви б і далі там жили.

— Пожив би ти! — перебив його дідок. — Коли вони поїхали, відразу приперся бульдозер і — ррраз! — одним духом зламав мій будиночок. Добре, хоч почув його та вискочити встиг, а то б отам, під уламками, й зостався! Довелося ночувати просто неба, а в моєму віці, сам розумієш, воно не дуже… Поспав на травичці — і, будь ласка, нежить!

Розповідаючи про себе, Діма весь час шморгав носом.

Сергій таки справді переконався, що дідок застуджений.

— Ось, візьміть! — простяг він Дімі свого носовичка. — Так легше буде.

— Дякую, — зрадів Діма, приймаючи подарунок, — виручив діда, а то ж незручно шморгати, некультурно! — І він ретельно витер свого розпухлого носа.

— То, може, ви залишитеся в нас? — нерішуче запитав Сергій. — Поки одужаєте.

— Та я б не проти, але ж батьки…

— Ой, лишайтеся! — перервав його радісно Сергій. — Ми живемо тільки з бабусею, батьки за кордоном. А бабуся в мене — клас! Вона неодмінно дозволить!

— Хе, дозволить! — усміхнувся Діма. — Та вона й не знатиме, що я тут!

— Як — не знатиме? — здивувався Сергій. — Але ж я повинен їй сказати.

— А вона тобі не повірить!

— Повірить, неодмінно повірить!

— А от і ні!

— Та чому ви так думаєте? — не розумів Сергій дідка.

— А тому, — відказав Діма, — що вона мене не побачить!

— Чому ж не побачить, ви ж не будете весь час під ліжком сидіти?

— Звичайно, не буду, велика радість! — пхикнув Діма. — А не побачить тому, що не зможе. Щоб ти знав: мене бачать лише ті, хто

любить казки, отак. А хто казок не любить, хто завжди сумнівається, що на світі бувають усякі дива, той мене нізащо не побачить! — І дідок задоволене розреготався.

3

— Пиріжечок — на столі, чекає іменинника! — весело мовила бабуся, увіходячи до кімнати. — А ти що, до виступу готуєшся?

— До якого виступу? — не зрозумів Сергій.

— Роль якусь учиш?

— Та яка роль, бабусю, щось я тебе не розумію?

— А чого ж ти сам із собою балакаєш?

— А!.. — нарешті дійшло до Сергія. — То я так… вірші повторював… Бабусю, — раптом наважився він, — чуєш, бабусю! Зазирни, будь ласка, під ліжко!

— Ти що? — широко розкрила вона очі. — Ото я, старезна бабусенція, та й під ліжко полізу?! Чого я там не бачила — шкарпеток твоїх старих, чи що?

— Бабусю, я тебе дуже прошу, — наполягав Сергій. — Це для мене страшенно важливо! Врешті-решт я ж іменинник сьогодні… — додав він, помітивши, що бабуся завагалася.

— Ну, коли так, — посміхнулась вона — то вже зазирну!

Бабуся, притримуючи спідницю й фартух, опустилася важкувато на підлогу і, крекчучи та ойкаючи, заглянула під Сергієве ліжко.

— Ти бач! — радісно здивувалась вона. — Діма!..

А Сергій здивувався ще більше: бабуся _бачила_ дідка!

Вона підвелася, поправила фартух і мовила:

— А ти, виявляється, не дуже гостинний господар: такого гостя під ліжком тримаєш! Ану запрошуй до столу — на чай з пирогом!..

— Спасибі, я вже й сам вилізу! — І Діма, посапуючи та шморгаючи носом, почав вибиратися з-під ліжка.

Тепер Сергій розгледів його як слід.

На зріст Діма був зовсім невеличкий — Сергієві до пояса, а от борода в нього сягала підлоги. Одягнений Діма був у товстий сірий светр, голубі джинси з блискучими мідними заклепками, а на ногах у нього кумедно задирали носи звичайнісінькі кеди, — щоправда, розміри на чотири більші, ніж треба.

— Ось і я! — мовив Діма, обтрушуючи пилюку, якої немало було під ліжком. Сергій побачив це тільки зараз і вирішив завтра ж прибрати.

Діма обтрусився, обсмикнув светр, чхнув — чи то від нежиті, чи від пилюки — і старанно заправив кінчик бороди у задню кишеню джинсів.

— Здрастуйте, хазяєчко! — бадьоро звернувся він до бабусі, коли нарешті впорядкував свій туалет і хвацько закинув назад довгу сиву чуприну, що спадала йому на плечі.

— Здрастуйте, здрастуйте, Дімочко! — привітно відгукнулася бабуся. — Надовго до нас?

— Та як сказати, — розважливо проказав Діма. — Коли не женете, то на пару деньочків зостався б. — І він несміливо кахикнув у долоню.

— Та лишайтеся, скільки хочете! Місця вистачить. Я така рада, що ви до Сергійка завітали, а то вже було думала — обминете.

— А чому це ти так думала?! — обурився Сергій. — Гадаєш, я гірший за інших?

— Ну, вже наприндився, — посміхнулась лагідно бабуся. — Думала, то й думала. Що було — того нема… А коли по щирості, то трішки боялася: а як обмине тебе Діма?

— Між іншим, — поцікавився Сергій, — звідки ти знаєш, що його Дімою звуть?

— Як — звідки? — здивувалась бабуся. — Та про нього майже всі діти знають! Він до них хоч раз у житті, а приходить. Звичайно, коли вони люблять казки… — Тут бабуся мрійливо звела очі вгору, зітхнула й додала: — І до мене він теж колись приходив, як малою була.

— Чому ж ти мені досі не говорила нічого? — образився Сергій.

— Чекала, чи прийде він до тебе.

— Значить, перевіряла?

— Виходить, так… — сказала трохи винувато бабуся і враз перевела розмову: — Ну от, ми стоїмо тут, базікаємо, а гість, мабуть, голодний! — І вже до Діми: — Прошу до столу!

Діма, як помітив Сергій, спершу трохи ніяковів. Та він подолав соромливість і швиденько прочапав на кухню, зручно вмостився на

стільчику поближче до плити — мабуть, і досі ще не відігрівся після своєї ночівлі — і заходився смакувати пирогом із яблуками та чаєм.

Видно, він таки здорово зголоднів, бідолаха! За якихось хвилин сім дідок ум'яв п'ять чималих куснів пирога та висьорбав чотири чашки гарячого, пахучого чаю. Сергій тільки зиркав на нього й дивувався: і куди воно в нього все влазить. А бабуся підкладала Дімі шматок за шматком і підливала свіжого чаю.

Нарешті Діма задоволено хукнув, перевернув догори денцем порожню чашку, вибрав із бороди крихти й, укинувши їх до рота, мовив:

— От спасибі, нагодували! Не пиріжечок, а смакота!

— Рада, що сподобався, — зашарілась бабуся. — То, може, ще шматочок?

— Е, ні, — підняв ручку Діма, — досить, а то лусну!

— Ну, дивіться, як хочете, — відказала бабуся й заходилась прибирати зі столу.

— Можна спитати? — нерішуче звернувся до Діми Сергій.

— Питай, чого там! — поблажливо кинув Діма, щось муркочучи стиха під ніс.

— От скажіть, чому ви не боїтеся людей?

— А чого ж їх боятися? — пхикнув дідок. — Я ж казав тобі: хто не вірить у казки, той мене не бачить. А той, хто вірить, — поганою людиною бути не може! Тож і кривди від нього я ніякої не зазнаю! Зрозуміло?

— Зрозуміло! — радісно відгукнувся Сергій, бо йому зробилося страшенно приємно, що вони з бабусею таки непогані люди.

Бабуся кінчила прибирати зі столу й мити посуд і запитала у Діми:

— А що це ви дихаєте так важко?

— Нежить у мене, — пояснив Діма. — Застудився.

— Ну, нежить — то дрібниці! — кинула бабуся. — Я ваш нежить цибулькою за один день вижену!

Сергій, почувши про цибульку, аж пересмикнувся, бо пригадав, як бабуся лікувала його: натре цибулі, вичавить із неї сік, а тоді — в носа, піпеткою! Що в таких випадках буває — не мені вам пояснювати! Очі лізуть на лоба, в носі й горлі пече, ніби там хтось вогнище розпалив, голова гуде, мов дзвін, а сльози — хочеш чи ні — б'ють фонтаном. І взагалі — хочеться дертися на стелю або й вище! Зате нежиті через день як і не було!

Сергій згадав це, і йому стало трохи боязко за Діму: він такий невеличкий, старенький, ще не витримає!

Але його сумніви розігнав сам Діма.

— Цибулька — це прекрасно! — потер він задоволено руки. — Над усі ліки я поважаю саме цибульку!

— От я вам перед сном і закапаю, — зраділа бабуся. — А тепер ідіть до Сергійка, в його кімнату, влаштовуйтесь. А холодно буде, скажіть — я електрокамін поставлю.

— Дякую, хазяєчко, за турботу, — уклонився шляхетно Діма. — Бачу, ви просто клас, як каже ваш онук!

— Ще й який! — вигукнув Сергій. — Моя бабуся — найкраща в світі!

— Ну от, іще захвалите! — бабуся почервоніла, наче дівчинка. — Добре, ви тут поселяйтесь, а я на базар злітаю! — І вона подалася з кухні.

4

— Таки й справді в тебе не бабуся, а вищий клас! — мовив Діма, вмощуючись у глибокому зручному кріслі. — А пироги ж пече! — І від згадки про смачний пиріг аж прицмокнув язиком. — А що це вона сказала — "злітаю на базар"? — поцікавився трохи згодом Діма. — У неї що, літак є?

— Який там літак! — засміявся Сергій. — Вона в мене сама як літак. Ми з батьками навіть називаємо її "летюча бабуся".

— Так вона вміє літати?! — підхопився у кріслі Діма.

— Звичайно, ні! — Питання Діми знову розсмішило Сергія. — Просто вона в нас дуже прудка, і найулюбленіше її слово — "літати". Ходити поволі, як інші бабусі, вона не може. Ми тільки й чуємо від неї: "злітаю в магазин", "полечу на базар", "лечу до сусідів"! І мчить собі так хутко, що й літаки, мабуть, переганяє.

— А... — розчаровано мовив Діма, посовався трохи, вмостився й затих.

Так вони трішки посиділи мовчки: Сергій гадав, що Діма після сніданку заснув, натомлений дорогою, і не хотів його турбувати. Та Діма розклепив оченята:

— Ну, розказуй про себе.

— Та ви поспіть уже, — відмахнувся Сергій, — а я потім…

— Не бійся, давай зараз, — заперечив Діма, — я можу слухати й дрімати водночас. Про мене навіть приказка є: спить і курей бачить! Чув, мабуть?

— Чув, — кивнув головою Сергій, — але не знав, що це про вас.

І Сергій розповів Дімі про тата й маму, про далеку сонячну Кубу і навіть — про плавання…

— Пхе, плавання!.. — розтулив Діма оченята. — Та я тебе за хвилину міг би навчити!

— Ой! — зрадів Сергій. — То навчіть, дуже вас прошу!

— Я ж сказав — "міг би", але тепер не можу: технічні причини…

— Що за технічні причини? — здивувався Сергій.

— Розумієш, — почав пояснювати Діма, — була в мене така книженція, ну, ніби чаклунська. У ній з одного боку записано всякі потрібні слова, а з другого — що станеться, коли слова ті вголос вимовити. Приміром, пробурмотів собі щось, — раз! — і дощ я-ак упереіщить! Так-от, коли зламали мій будиночок, книга пропала під уламками.

— Так ходімте знайдемо її! — вигукнув Сергій.

— Швидкий дуже! — сумно мовив Діма. — Я й сам, без тебе знайшов би. Але ті уламки відразу ж повантажили на самоскид, і куди він їх завіз

— хтозна! А з ними й мою книжечку! — І Діма скрушно захитав головою, пригадавши таку величезну втрату.

— І невже ви нічого не пам'ятаєте з тої книги? — з надією в голосі поспитав Сергій.

— Хе, скажеш! — зневажливо усміхнувся Діма. — У мене пам'ять — будь здоров! Я навіть мемуари, тобто спогади, пишу! — Він гордо ляснув себе по животі й задер светра.

Сергій побачив, що за ремінцем джинсів у Діми стирчить пошарпаний загальний зошит у жовтій, засмальцьованій обкладинці із написом: "Мемуари Діми".

— А з книги ви, значить, нічого не пам'ятаєте, — сумно мовив Сергій.

— Пам'ятаю, але не все, тільки половину…

— Ого! — зрадів хлопець. — Половина — теж чимало! А є в ній слова про те, як навчитися плавати?

— Звичайно, є! — кинув Діма. — Але річ у тім, що я пам'ятаю ліву половину книги, тобто всі чарівні слова, а от праву половину, де сказано, які слова для чого, — геть начисто забув!

— А ви спробуйте, що вийде!

— Е, ні, не підбивай! — відмахнувся Діма. — Скажу отак щось — і квартиру вам затопить. Ні, нізащо! Не хочу знову без ночівлі лишитися.

— А що, коли нам до ліска гайнути? — раптом здогадався Сергій. — У нас тут поблизу є лісок із галявою. Давайте підемо туди й спробуємо ваші слова!

— Лісок — це можна, — погодився Діма, — в ліску та ще й на галяві я спробував би, але ж не зараз. От вилікую нежить, відігріюсь, відісплюся гарненько, а завтра зранку, годині о п'ятій, і підемо.

— Ура! — загукав Сергій, який згоден був на все, аби навчитися плавати. — Встаємо о п'ятій, я будильник заведу.

— А тепер я подрімаю, — мовив Діма й відразу тихенько засопів.

Сергій нічого не мав проти: йому треба було ще підготуватися до зустрічі гостей. Неодмінно ж прийде друг його Олег, та й Вітка припхатися може.

При згадці про Вітку в Сергія аж у грудях похололо.

5

Вітка, або Вікторія Птурська, як і Олег, була однокласницею Сергія. Та якщо Олег був його найкращим другом, то Вітка навпаки — "найкращим" ворогом.

До всього ж вона була ще й сусідкою Сергія по під'їзду, тож через неї траплялися всякі неприємності не лише в школі, а й дома.

Вітка ненавиділа Сергія Кудлика хронічно. Чим це пояснити, ніхто не знав: чи то її вреднючою вдачею, як у більшості рудих і кирпатих, чи то просто злостивим характером — невідомо! Але, починаючи з першого класу, Вітка ніби приросла до Сергія — раз і назавжди!

Звичайно, він міг би надавати їй як слід, але його з дитинства вчили: дівчат зачіпати не можна. І він терпляче зносив ось уже третій рік підряд невичерпні знущання своєї рудої й кирпатої однокласниці й сусідки.

Чого тільки Вітка не вигадувала, аби дошкулити Сергієві! Образи так і сипалися з неї, мов із дірявого мішка, набитого казна-якими капостями. Майже щодня Сергій знаходив у себе на парті то канцелярську кнопку, підкладену Вітчиною рукою, то свою домашню контрольну, геть усю заляпану чорнилом, а то й підручника з безжально розмальованими портретами. класиків. Фантазія Вітки, здавалося, не знала меж.

Зрештою Сергій так-сяк навчився передбачати більшість Вітчиних капостей і жив би собі майже спокійно, коли б Вітка різко не змінила тактику.

Тепер вона підстроювала всякі штучки сама собі, а потім усе звертала на Сергія.

Приміром, візьме заляпає собі спідницю маслом — та й ну галасувати, що це, мовляв, Кудлик пожбурив у неї бутербродом! А то на уроці сховає свою ручку — та й ну жалітися вчительці, що, мовляв, Кудлик у неї ручку поцупив і їй писати нічим.

І витворяла Вітка хтозна-що не лише в школі, а й дома. В цьому Сергій пересвідчився на власні очі, коли одного разу змушений був відвідати її.

Птурська захворіла, і їй треба було занести домашнє завдання. І хоч як пручався Сергій, але вчителька доручила зробити це саме йому, бо вони сусіди. Після уроків Сергій, не заходячи навіть додому, аби швидше спекатись ненависного доручення, відразу заскочив до Вітки.

Птурська лежала на канапі й розглядала стелю.

— На, переписуй швидше, я поспішаю! — тицьнув їй свого щоденника Кудлик, тільки-но ввійшов.

Поки Вітка переписувала завдання, Сергій роззирався навколо, погладжуючи симпатичного песика Птурських. Раптом він помітив над письмовим столом якийсь старанно розлінований аркуш. "Напевне, режим дня, — вирішив Сергій. — Ану, цікаво, як вона живе!.." І він підсунувся ближче.

Те, що він побачив, вразило його до глибини душі. На аркуші у дві колонки були записані, немов у ресторанному меню, ліворуч — слова, праворуч — ціни. Сергій знав, як виглядає меню, бо колись із батьками тиждень обідав у ресторані: бабуся гостювала у своєї родички в селі, тож варити було нікому. Але Вітчине "меню" виглядало надто незрозуміле й називалося "Тариф". Виглядало воно приблизно так:

ТАРИФ

Піти по хліб 15 коп.

Зробити уроки 50 коп.

Прогуляти собаку 20 коп.

Прочитати книгу (1 стор.) 5 коп.

П'ятірка 1 крб. 50 коп.

Четвірка 1 крб.

Трійка 50 коп.

І ще багато інших дивних речей було записано в цьому "Тарифі".

Сергій настільки здивувався, що навіть забув про свій намір не розмовляти з Віткою, і звернувся до неї:

— Що це в тебе за "Тариф"?

— Бізнес! — реготнула Вітка.

— Що-що? — не зрозумів Сергій.

— Бізнес, кажу! — презирливо зиркнула Вітка на нього й поблажливо пояснила: — Грошики заробляю!

— Як же ти їх заробляєш?

— От пришелепкуватий! — шпигонула його Вітка. — Доходить, немов до жирафа! "Як, як"! У батьків, звичайно. Ось просять вони Бурчика на прогулянку вивести — платіть двадцять копійок, поведу! Або п'ятірочку отримаю — женіть руб п'ятдесят! Правда, поки що не довелося з них злупити стільки, але я на інших речах доганяю. Отак, тютя, бізнес робиться!

— Ну й ну! — тільки й вимовив Сергій приголомшено, бо про такий "бізнес" чув уперше в житті. — І твої батьки справді платять тобі?

— А то ні! — гигикнула Вітка. — Спробували б не заплатити! Я їм таку навпакинію влаштую — тільки держись: тиждень після неї валідол ковтатимуть!

— Яку навпакинію? — не зрозумів Сергій.

— А ти, я бачу, й справді трохи дурненький! — знову хихикнула Вітка. — Навпакинія — це така лінія поведінки: я починаю все навпаки робити. Скаже мама: "Не ходи по паркету в брудних черевиках", — так я ще й на килим залізу! Скаже тато: "Не вмикай телевізор, мені працювати треба", — я його так врубаю, аж посуд у серванті дзеленчить! А батечко в мене дисертацію пише. Ясна річ, яка вже там дисертація після цього! От і мчать вони за гаманцями та грошенята мені

несуть, аби я свою навпакинію припинила. Бува, не те що по п'ять, а й по десять копійок за сторінку платять, щоб я хоч годинку почитала й посиділа тихо!

На цей раз Сергій Кудлик не спромігся навіть і нукнути. Він підскочив до Вітки, вихопив у неї свого щоденника — і тільки двері за ним грюкнули та бідолашний песик Бурчик злякано сховався під канапу.

Вітка залементувала, вона кричала йому навздогін щось про обов'язок допомагати хворому однокласникові, та Сергій нічого не чув і нісся вниз, перестрибуючи через три сходинки, наче тікав від скаженої собацюри.

А вдома, коли трохи відійшов, Сергій сів за стіл і почав малювати на Вітку карикатуру. Спершу він намалював товстого дядька в окулярах, батька Птурської, потім — руду й кирпату Вітку, а коло неї купу цегли. "Вікторіє, не їж каміння", — казав батько до Вітки, а вона, — так намалював її Сергій, — накидалася на купу цегли й жадібно ковтала цеглину за цеглиною.

Сергій трохи посидів, розглядаючи свій витвір, а тоді ще підписав під малюнком віршик:

Птурська Вітка — навпакитка:

попрохайте щось у Вітки —

зразу зробить залюбки,

але тільки — навпаки!

Карикатуру він узяв до школи, на великій перерві приколов до дошки й відійшов, даючи дорогу третьокласникам, які з'юрмилися в нього за спиною.

Третьокласники голосно реготали, хапаючись за животи, й насмішкувато зиркали на Вітку, яка незворушно сиділа за партою, їла яблуко й удавала, наче їй зовсім байдуже, чого вони там веселяться. Та ось її все-таки здолала цікавість: що ж там такого смішного утнув цей пришелепкуватий Кудлик? І вона гордою ходою підійшла до дошки.

Очі її забігали по малюнку, і коли вона дочитала напис до кінця, — вся спалахнула, заверещала, наче кішка, якій наступили на хвіст, і кинулась на Сергія! І, мабуть, таки добряче пошкрябала б його, та однокласники заступили їй дорогу.

— Ну, віршомазе! — гукнула вона до Сергія через їхні голови. — Тепер тремти! Війна не на життя, а на смерть!

Саме після цього випадку й почала вона робити оті дошкульні капості Сергію, про які ви вже знаєте.

Отакі складні стосунки були в Сергія Кудлика з Вікторією Птурською, однокласницею та сусідкою.

6

Поки Діма дрімав, Сергій устиг зганяти в магазин, купити величезного "Київського" торта і тепер вертався додому.

Він уже був узявся за ручку дверей під'їзду, аж раптом за спиною в нього щось просвистіло, гупнуло щосили в спину і ляпнуло на асфальт. Сергій озирнувся й побачив на тротуарі розірваний пакет від кефіру, що тим часом величезною білою плямою поволі розтікався по Сергієвій спині і всотувався в його нову вельветову куртку.

Сергій хутко зиркнув угору і встиг помітити, як зачинилися балконні двері Вітчиної квартири.

Першою думкою Сергія було вхопити каменюку й пожбурити Вітці у вікно. Він навіть рвучко нахилився до землі, але уявив собі, скільки здійметься галасу, і, спересердя плюнувши, побрів додому.

"Чорт із нею, — вирішив Сергій, — не псуватиму собі день народження. Але помщусь обов'язково — іншим разом".

Двері йому відчинила бабуся: вона вже повернулася з базару й готувала обід. Тільки-но Сергій зібрався повідати їй про Вітчину підступність, як бабуся замахала на нього руками й приклала до рота палець.

— Тсс! — прошепотіла вона. — Тихенько, Діма ще спить.

Сергій навшпиньки пройшов за бабусею на кухню і вже там розказав про Вітку.

— Не звертай уваги, — заспокоїла його бабуся. — Знімай швиденько куртку, я зараз відмию! — І вона з курточкою в руках поспішила до ванної.

Тут хтось подзвонив у двері, і Сергій кинувся відчиняти.

На порозі стояв Олег.

— Тсс! — просичав до нього Сергій так само, як і бабуся. — Проходь на кухню, тільки тихо.

Вони вмостилися за кухонним столом, Олег вручив другові свій подарунок — прекрасно видану книгу казок — і поцікавився:

— А чого ви шепочете всі, хто там у вас?

— Ходім, побачиш, — запропонував Сергій, і вони тихцем заглянули до нього в кімнату.

Там у кріслі безтурботно спав Діма. Олег відразу побачив його, — це страшенно порадувало Сергія!

— Непогана лялька! Мабуть, закордонна.

— Сам ти лялька! — образився за Діму Сергій. — Він справжній.

— Кажи! — не повірив Олег, і не встиг Сергій перепинити його, як той підскочив до крісла і смикнув Діму за бороду.

— Ой! — вереснув дідок і, мов на пружинах, підлетів у кріслі, сонно лупаючи своїми зеленавими оченятами. — Ти чого причепився? Зараз я-ак вріжу! — І він замахнувся на Олега своїм маленьким, сухим кулачком.

Олег аж за боки схопився.

— Оце так штука. Диви, навіть стрибає й говорити може! — Він намірився був удруге шарпонути Діму за бороду, але дідок щосили ляснув його по руці.

— Ой! — зойкнув на цей раз уже не Діма, а Олег і від несподіванки сів на підлогу. — Таки, здається, справжній!

— "Справжній, справжній"! — перекривив його Діма. — А то ж який іще?! От лясну ще разочок, знатимеш тоді, хуліган!

— Він зовсім не хуліган! — заступився Сергій за друга. — Це він так, від несподіванки. А взагалі він дуже хороший. Навіть вас бачить. А ви ж самі казали, що погані люди вас не бачать, лише хороші!

— А може, він — виключення? — Діма тицьнув пальцем в Олега, який розгублено сидів на тому ж місці, де сів, і лише кліпав очима.

— Вибачте його, будь ласка! — пробелькотів Сергій. — Він справді хороший.

— Гаразд уже, — полагіднішав Діма, — вибачаю!

Він зліз із крісла й підійшов до Олега.

— Давай знайомитись: Діма!

— Олег!.. — відказав той, ледь приходячи до тями. — Олег Пчілка! — повторив він і ще тремтячою рукою потис ручку Діми.

— От і все, — зрадів Сергій, — мир і дружба!

— Ох, і здорово, що ви завітали до нас! — вигукнув Олег, коли Сергій розповів йому все про Діму. — А можна й мені завтра з вами до лісу? — несміливо поспитав він.

— Як устанеш о п'ятій — можна! — поблажливо згодився Діма.

— Ура! — зрадів Олег. — Обов'язково встану! Я тата попрошу — він розбудить.

— Їсти ще не схотілося? — зазирнула до кімнати весела бабуся. — Обід, між іншим, уже готовий! Так що вперед! Та й курточка твоя, онучку, — знов як новенька!

Бабуся хотіла ще щось проказати, та тут знову хтось подзвонив. "Невже Вітка? — скривився Сергій. — Невже ця нахаба після всього насмілиться припертися?!"

На превеликий жаль, Сергій не помилився: на порозі стояла Птурська власною персоною і єхидно шкірила зуби.

— Здрасть, іменинничку! — солодким голосочком проспівала вона, ніби годину тому хтось інший, а не третьокласниця Птурська пожбурила з четвертого поверху пакет кефіру в Сергія. — З днем народження, відмінничок майбутній! А от і подарунок.

І Вітка простягла отетерілому Сергію якусь поіржавілу залізяку.

— Що це? — здивувався Кудлик.

— А хто його зна! — хихикнула Вітка. — Я у дворі знайшла. А ти бери, як дають. Головне — увага, а не подарунок, нечемо!

Сергій неохоче взяв із рук Вітки "подарунок" і запросив її до кімнати. Він, як ви знаєте, був дуже вихованим хлопчиком і не міг лишити гостя на порозі, ким би той не був!

— О, дружечок-пиріжечок уже тут! — пирснула Вітка на Олега, заходячи в кімнату. — Моє вітаннячко!..

Птурська клацнула пальцями перед Олеговим носом і гордо посунула до крісла, де мовчки сидів Діма. Як ви вже, напевне, здогадалися, Вітка його не бачила!

Вона хотіла вже гепнутись у крісло, та Олег одним стрибком підскочив до неї і відштовхнув геть.

— Не сідай! — скрикнув він. — Крісло поламане!

— Подумаєш! — скривила губи Вітка. — Я взагалі не збираюся з вами сидіти, моя місія закінчена! — посміхнулась вона й докинула: — Ти

думаєш, чого я зайшла? Дружечка твого поздоровити? Дулю з маком! Я зайшла настрій йому зіпсувати! Отак!

Вона показала сторопілому Олегові язика, крутнулася на місці й, задерши носа, попрямувала до дверей.

— Чао, іменинничку, чемпіончик із плавання, — кинула вона Сергієві і, вже вийшовши на східці, додала: — Попий за моє здоров'ячко кефірчику, дурникам дуже корисно! — І її сандалі зацокотіли по сходинках.

— Ну й дівчисько! — пробурмотів Діма, який мовчки спостерігав за всією сценою. — Та начхай ти на неї, чого носа повісив?

— Неприємно все-таки, — з досадою зітхнув Сергій.

Тут у кімнату знов заглянула бабуся:

— То ви передумали обідати?

— Ні в якому разі! — заметушився Діма, мабуть, боячись зостатися без обіду. — Ми вже йдемо!

Що й казати — обід був знаменитий! На столі парувала тушкована капуста з м'ясом, лоскотав ніздрі духмяний запах борщу, світилася тонко нарізана шинка, смажена качка так і танула в роті, а пиріжки з картоплею були наче пух! Всі пили лимонад, виголошували тости на честь іменинника й багато сміялися. І все було так чудово, що Сергій і думати забув про вреднючу Вітку.

А після обіду всі, трохи розморені, перейшли в Сергієву кімнату. Сергій вручив Олегові марки з батьківської посилки й показав кокосові горіхи. Олег від щастя не знав навіть, на що спершу дивитися: на марки чи на горіхи! І тут Діма запропонував усім прочитати розділ з його

мемуарів. Звичайно, всі з радістю погодились, повмощувалися де хто, а Діма поліз на крісло й… раптом підскочив, немов ужалений!

— Де?! — несамовито зойкнув він, обмацуючи себе й своє крісло. — Де _вони_?! Куди вони поділися?

— Хто? — не зрозумів Олег.

— Мої мемуари! Я поклав їх отут, — Діма ляснув по кріслу, — а тепер їх нема! Ой, горенько! Ой, нещасний я!

— Не бідкайтесь так, — спробувала заспокоїти його бабуся. — Давайте пошукаємо. Може, вони десь в іншому місці?

І всі заходились нишпорити по кутках і закутках.

Але мемуарів ніде не було! Мов корова язиком злизала.

— Здається, я здогадуюсь, де вони! — раптом ляснув себе по лобі Діма. — їх поцупило оте руде дівчисько!

— Точно! — підтримав Діму Олег. — Вона така…

— Що ж, — кинув Діма з погрозою в голосі, — коли так — я відправлю її у країну Навпакинію!

— Куди?! — вихопилося в Сергія.

— У країну Навпакинію, от куди! — повторив Діма сердито й пояснив: — Є така країна, де все-все навпаки. А ми, Діми, засилаємо туди найвреднючих дітей. Я не так давно кількох послав, тому потрібні чарівні слова ще добре пам'ятаю.

Бабуся, Олег та Сергій з недовірою дивилися на Діму.

— Не вірите? — ображено кинув той. — І не треба…

І раптом Діма почав зникати.

Він прозорішав просто на очах — ніби танув у повітрі.

— Ой, — перелякався Сергій, — що з вами?!

— Нічого, — буркнув Діма. — Просто для тих, хто мені не вірить, я зникаю — назавжди!

— Ми віримо вам! — вигукнули всі хором. — Віримо! Тільки не зникайте, будь ласка!

— Тоді інша річ, — посміхнувся задоволене Діма і відразу ж набув попереднього вигляду. — А тепер приступимо!

Діма приставив до рота долоні, наче рупор, і вигукнув у стелю:

Гей, країно, краща в світі,

Забирай-но Птурську Віту!

Кара-мара-бара-блюмс!

Та іще — маленький плюмс!..

— Все, вона — там! — упевнено сказав Діма. — Тепер і відпочити можна. — І він полегшено плюхнувся у крісло.

— Ой, що це?! — у ту ж мить вигукнув дідок і… витяг зі щілини між спинкою та сидінням крісла загальний зошит у пошарпаній жовтій обкладинці.

— Мемуари! — здивувався Сергій.

— Вони, ріднесенькі! — зрадів Діма й притиснув зошит до серця. — Що ж, давайте тоді почитаю, я ж обіцяв.

— А як же Птурська? — перебив його раптом Сергій. — Виходить, ви її даремно в Навпакинію вирядили?

— Нічого не даремно, — буркнув Діма. — Вона й так заслужила.

— Але ж батьки збожеволіють! — сплеснула руками бабуся. — Треба її негайно повернути!

— Нічого з батьками не станеться! — пхикнув Діма. — Я зробив так, ніби вона до своєї бабусі ночувати поїхала. Хай трохи побідкається, а завтра вранці поверну її. Ну, слухайте! — Діма розкрив зошита, прокашлявся й урочисто почав: — Розділ перший. Я і закон всесвітнього тяжіння. Одного серпневого дня я прогулювався яблуневим садом в Англії. Сонечко припікало добряче, й мені закортіло пити. Води поблизу не було, тож я здерся на першу-ліпшу яблуню й заходився смакувати соковитими, рум'яними яблуками. Раптом під моє дерево прийшов якийсь чоловік і вмостився під ним. Я його відразу впізнав: це був відомий фізик, астроном і математик Ісаак Ньютон. Він сидів і паличкою писав щось на землі. Потім зламав її, пожбурив у траву, а все написане витер ногою. У цю мить мені страшенно залоскотало в носі, я не втримався й так голосно чхнув, що з дерева, на якому я сидів, посипались яблука, й одне, найбільше, щосили буцнуло фізика по маківці. Раптом він зірвався з місця і стрімголов кинувся геть… Лиш через двадцять років я дізнався, що це моє яблуко допомогло Ньютонові відкрити закон всесвітнього тяжіння!.. Звичайно, моя природжена

скромність не дозволила мені на той час розповісти вченому світові про свою роль у цьому відкритті... Але нащадки мене згадають!

На цьому Діма закінчив і гордо глянув на всіх: ну як, мовляв, сподобалось?!

— Неймовірно! — вигукнула захоплено бабуся. — Тепер я знатиму, хто допоміг Ньютонові. Але, пробачте мене, стареньку, як ви опинилися в Англії?

Діма чомусь трохи почервонів і неохоче буркнув:

— Наукове відрядження.

Ніхто не наважився розпитувати його, що ж то було за "наукове відрядження", бо він, мабуть, украй образився б, а то й зникнув би...

Тому Сергій і собі вигукнув:

— Неймовірно!

Діма гордо всміхнувся й мовив:

— Ну, коли вам подобається, то завтра я ще розділ прочитаю: про мене та про Робінзона Крузо!

— Про кого?! — аж підскочив Олег.

— Про Робінзона Крузо! — кинув Діма. — Невже не зрозуміло?..

Всі знову ледь не розреготалися, але стрималися. І тут бабуся глянула на годинника й вигукнула:

— Та вже десята година! Ану, швиденько спати!

Олег з усіма попрощався й пообіцяв, що завтра о п'ятій заскочить.

Коли він пішов, бабуся, як обіцяла, натерла цибулі, вичавила з неї сік і закапала Дімі в носа. Він увесь час совався, голосно сміявся й вигукував:

— Ой, не можу! Ой, лоскотно!

На цьому недільний день 18 травня закінчився, і всі полягали спати.

7

Кажуть, понеділок — день важкий. Це вповні відчув на собі Сергій Кудлик.

Рівно о п'ятій ранку голосно задзвенів у його кімнаті будильник, і майже водночас із ким у двері подзвонив Олег.

Сергій, ще сонний, сів на ліжку й почав терти очі, які так не хотіли розтулятися.

— Давай, давай! — почув він раптом і побачив Діму, який у довжелезних трусах з квіточками підскакував на одному місці, закинувши бороду за плече. — Зарядочку — раз-раз! — і де той сон!

Сергій нарешті переборов себе, зіскочив з ліжка, покрутив перед собою руками, кілька разів присів — і помчав відчиняти Олегові.

Коли вони вмилися й нашвидкуруч поснідали, бабуся, яка вже була в курсі справи, сказала:

— Ви ж дивіться, не довго, щоб у школу не спізнилися!

— Не спізнимось! — відказав Сергій, і вони утрьох вискочили за двері.

— Ану, хто перший! — гукнув Олег і зірвався з місця.

За ним помчав Сергій, а позаду всіх залопотів, голосно посапуючи, Діма.

Коли б хто бачив їх у цю мить! По дорозі до ліска бігли, немов лошата, два худорлявих, стрункіх хлопчики, а за ними, не відстаючи анітрохи, котився, мов колобок, малесенький дідуганчик, дзвінко ляскаючи по стежці величезними кедами!

Ранок тільки-но займався. Сонячні промені ледь торкали верхівки дерев, на траві ще поблискувала нічна роса, але птахи вже зняли дзвінкоголосий щебет.

Небавом трійця вибігла на лісову галяву.

Після неділі вона мала жалюгідний вигляд: всюди куди не глянь валялися порожні бляшанки від консервів, биті пляшки, шмаття газетного паперу, якісь недоїдки.

— От так-так! — похитав головою Діма, уважно роздивившись навколо. — Руки б за те поодбивати!

Хлопці погодилися з ним і вирішили хоч трохи прибрати. Не плавати ж серед цього мотлоху!

Коли вони знесли сміття докупи й так-сяк прикидали землею, Сергій звернувся до Діми:

— То як, спробуємо?

— Ну що ж, — не дуже охоче згодився Діма, — коли вже прийшли. — Він сів посеред галяви, попросив хлопчаків відійти подалі — про всяк випадок! — і почав, щось бурмотіти собі під носа та розмахувати руками, раз по раз позираючи в небо.

Сергій з Олегом стояли осторонь і з нетерпінням поглядали навколо: чи не сталося вже якої дивовижі?

Раптом невідомо звідки — адже був такий тихий, сонячний ранок — налетів дужий вітер, і за якусь хвильку сонце закрила величезна чорна хмара.

Діма підвівся з трави:

— Не виходить! Бачите, он і сонце вже закрив, а слів про плавання ніяк не згадаю. Ну, спробую, останній раз! — попередив він, вигукнув щось зовсім незрозуміле й замахав руками на хмару.

І тут із хмари вдарила довжелезна сліпуча блискавка, за нею пролунав такий грім, що аж земля задвигтіла під ногами, й відразу ж уперіщила злива!

— Тікайте! — зойкнув Діма і перший кинувся геть.

Хлопці, не менш налякані, помчали слідом! Вони бігли назад утричі швидше, ніж до лісу, і вже за кілька хвилин, ущент мокрі й захекані, дзвонили у двері квартири Кудликів.

— Вимокли, експериментатори! — зустріла їх бабуся. — Швидше перевдягайтесь, а то застудитесь! Ось і вам, — простягла бабуся свою кофту Дімі. — Ще ж тільки вчора нежить був.

— Я сам винуватий, — промимрив Діма, знімаючи мокру одежину і влазячи в бабусину кофту, що діставала йому до п'ят.

— Чому ви? — здивувалася бабуся. — Вчора в останніх вістях казали, що ранком можлива короткочасна гроза. А я, стара, забула вас попередити. Та он, до речі, уже все й кінчилося! — І бабуся кивнула за вікно, де й справді знову сяяло сонце.

— До чого тут останні вісті! — знизав плечима Сергій. — Це Діма грозу зробив!

— Он воно що! — усміхнулась бабуся. — Ну, тоді інша річ. А тепер давайте гаряченького чайку — і до школи.

Перевдягнений Сергій, Діма у бабусиній кофтині та Олег в Сергієвих штанцях і сорочці посідали до столу.

— А знаєш, — раптом звернувся до Сергія Діма, — я таки пригадав потрібні слова.

— Та ну! — ледь не захлинувся гарячим чаєм Сергій.

— Плавання у вас сьогодні? — хитрувато усміхнувся Діма.

— Так!

— Ну от, — пояснив Діма, — коли зайдеш у басейн, — тільки спершу заходь, де неглибоко! — лягай відразу на воду й пливи! Але при цьому весь час повторюй подумки:

Гей, працюйте, ноги й руки!

Я пливу, неначе щука!

— І все? — здивувався Сергій.

— І все, — кивнув Діма.

— Неодмінно так і зроблю! — радісно засяяв Сергій. — Величезне вам спасибі!

— Нема за що, — кинув Діма, — дрібниці.

Хлопці хутко поковтали чай, Сергій вихопив із холодильника торт для класу — й вони заспішили до школи: адже по дорозі треба було ще заскочити до Олега за його портфелем.

А Діма подякував бабусі за чай, повернувся в кімнату, зручно вмостився в кріслі й заглибився у читання своїх мемуарів.

У клас хлопці заскочили майже водночас із дзвоником.

Ледь перевівши дух, Сергій відразу помітив порожнє місце Птурської, і серце його покотилося десь аж у п'яти.

"Як же я забув! — із розпачем подумав він. — Та й Діма не згадав. А обіцяв сьогодні повернути її!"

І він відчув, як це не дивно, що йому страшенно не вистачає Вітки з усіма її жартами, шпильками й стусанами.

Після третього уроку до Сергія підійшла вчителька і спитала:

— Кудлик, ти, часом, не знаєш, чому Птурської сьогодні немає у школі?

Сергієві аж дух перехопило, Але зрештою він якось пересилив себе й вичавив:

— Мабуть, захворіла… Вона вчора, здається, кашляла.

Його відповідь ніби задовольнила вчительку. В усякому разі, вона більше ні про що не розпитувала, тільки попрохала Сергія знову занести Птурській домашнє завдання.

— А я після уроків сама їй подзвоню й узнаю, що з нею, — додала вчителька й пішла собі.

А Кудлик так і вкляк на місці! Це ж коли вчителька подзвонить, все стане відомо: і те, що Вітки не було в школі, й те, що й у бабусі вона не ночувала.

У повному розпачі відсидів Сергій так-сяк до кінця уроків. На щастя, його не викликали.

Та лише скінчився четвертий урок і клас почав збиратись у басейн, як Сергій згадав Дімину пораду й почав повторювати про себе чарівні слова.

І що ви думаєте! Він таки поплив!

Коли всі третьокласники перевдяглися в купальні костюми і вчитель фізкультури дав команду: "У воду!" — Сергій Кудлик чи не найпершим стрибнув у басейн. Він відразу ж зашепотів: "Гей, працюйте, ноги й руки! Я пливу, неначе щука!" — і сміливо відштовхнувся ногами від дна.

— Молодчина! — поплескав його по мокрій спині вчитель, коли Сергій, натомлений, але вкрай щасливий — він проплив аж десять метрів! — вибрався з води. — Коли так і далі піде, я й п'ятірки не пошкодую!

Всі однокласники теж поздоровляли Сергія, ляскали кого по спині, яка аж червоною зробилася, та казали, що тепер для нього й океан не страшний!

— Ну, олімпієць, — підійшов до нього Олег, — бачиш, допоміг-таки Дімин віршик! От жаль лише, що Птурська не бачила.

Олегові слова знов нагадали Сергієві, що Діма й досі не повернув Птурську додому, і Кудлик заходився швиденько перевдягатися.

— Я помчав додому, — кинув уже вдягнений Сергій Олегові. Він летів, мов на крилах, — так не терпілося йому поділитися радістю з бабусею.

— Я вмію плавати! — крикнув він відразу на весь будинок, тільки-но бабуся відкрила двері.

— Нарешті! — сплеснула в долоні щаслива бабуся, — Ну, заходь швиденько, порадуй Діму.

— Я вже чув, — вийшов назустріч дідок. — От бачиш, головне — повірити в себе й нічого не боятися!

— Але ж коли б не ваші слова… — почав був Сергій, та Діма перебив його:

— До чого тут слова! Їх я просто вигадав, бо справжні чарівні слова забув.

— Як — вигадали?! — ошелешено глянув на нього Сергій. — Виходить, цей віршик — не чарівний? А коли б я потонув?!

— Ну, перелякався! — засміялася бабуся. — Ти не міг потонути, бо дуже хотів навчитися плавати.

— Не розумію, — закліпав очима Сергій.

— Згодом зрозумієш, — обняла його бабуся. — А зараз мий руки та їстимемо.

Вже за обідом Сергій звернувся до дідка:

— А чому ви досі не повернули назад Вітку? Ви ж обіцяли…

— Склероз! — ляснув себе Діма по лобі. — Забув начисто. Ну, нічого, зараз доїм і поверну.

Вони хутко дообідали й перейшли в Сергієву кімнату.

— Так, так, так, — заходив із кутка в куток Діма, заклавши ручки за спину. — Як же там говориться в таких випадках? — Видно було, що він силкується пригадати потрібні слова. — Слухай, — звернувся раптом Діма до хлопця, — може, нехай вона ще трохи там побуде? Їй тільки на користь.

— Ой, що ви! — злякався Сергій. — Вона там уже й так майже добу. А коли з нею щось трапиться?!

— З такими нічого не трапляється, — невдоволено буркнув Діма. — Ну, добре, помовч — я ще подумаю. — І знову закрокував по кімнаті.

— Ні! — спинився нарешті він. — Хоч убий — не можу пригадати!

— Що ж робити?! — не на жарт переполошився Сергій. — Може, відправте й мене в Навпакинію? Я розшукаю там Птурську, а вдвох якось уже порятуємось.

— Нізащо в світі! — відмахнувся від хлопця Діма. — Ще чого не вистачало! А що бабуся твоя скаже? Ні, і не проси!

І тут хтось подзвонив у двері. На порозі стояв Олег.

— Чого в тебе такий вигляд, наче топитися зібрався? — поцікавився він, глянувши на друга.

— Майже вгадав… — похнюплено відказав Сергій і розповів Олегові про Дімину промашку.

— Отакої! — вигукнув Олег. — Та я б за оту капосну Птурську й волосинки не дав, а ти визволяти її поспішаєш.

Він хотів був додати щось іще, але зиркнув на Сергія — і замовк: друг дивився на нього сумними очима.

— Стривай, я знаю, що робити! Треба негайно бігти до мого батька — він неодмінно допоможе!

Річ у тім, що Олегів батько, лейтенант Пчілка, працював слідчим: розплутувати всякі загадки та розшукувати всілякі пропажі було його професією. Зрозуміло, що відшукати якесь там дівчисько для нього було раз чхнути!

8

А що ж насправді сталося з Віткою?..

Тільки-но вона вийшла зі свого будинку, — а був уже початок на сьому вечора! — як раптом їй в обличчя дмухнув різкий вітер. Вікторія зіщулилась, а коли знов розплющила очі — тільки ойкнула: вона була в якомусь незнайомому місці!

Вітка стояла на широкому проспекті, якого досі ніколи в житті не бачила. Та найбільше вразило її те, що діялось навколо.

Всі машини чомусь їхали задом наперед, зупинялися перед світлофором тоді, коли на ньому спалахувало зелене світло, і зривалися, коли загорялось червоне. Через дорогу то там, то тут, лавіруючи між машинами, перебігали люди. Машини гальмували, наскакували одна на одну, розбивалися, але, як не дивно, міліціонер не звертав на порушників ніякої уваги!

"Чи не сплю я?" — подумала Вітка й ущипнула себе за руку. Їй аж запекло, й вона зрозуміла, що не спить!

"Спитаю у міліціонера, що це за проспект!" — вирішила Птурська й побігла до переходу. Та тільки вона ступила на білі смуги, намальовані по асфальту, як пролунав міліцейський свисток. Вітка озирнулася — кому це він? — але побачила, що люди, як і раніше, перебігають через дорогу де завгодно, а міліціонер махав рукою їй: іди, мовляв, сюди.

Вона підійшла до постового й відразу напосілася на нього:

— Не маєте права! Я переходом ішла! Он їх краще ловіть! — І показала на інших перехожих.

— Ен юімузор! — відповів міліціонер і додав: — Мав — фартш!

Вітка аж присіла на місці! На якій мові він говорить? Невже вона опинилася в якійсь іноземній країні?!

— Ун, ешдивш! — невдоволено мовив постовий і поліз у свою планшетку.

І раптом Вітка догадалася: та він же говорить слова навпаки! Вона сама колись так грала, тому й здогадалася досить швидко.

І Птурська знову все повторила постовому, але вже говорила так, як і він… А щоб вам далі було легше слідкувати за розмовами у країні Навпакинії, я буду переписувати їхні слова правильно…

— Я нічого не порушувала, — пояснила Вікторія. — Я йшла через перехід!

— Хе, — зрозумів її тепер постовий, — оце й є порушення! Вам — штраф!

Він витяг із планшетки плитку шоколаду й простяг здивованій Вітці.

— Що це? — не зрозуміла вона.

— Штраф!

— Як — штраф?

— Ви повинні тут же, на місці, з'їсти цей шоколад!

— Нічого не розумію… — прошепотіла вражена Птурська, але вхопила шоколад і вп'ялася в нього зубами.

Та тільки вона відкусила перший шматок, як обличчя їй скривилося, а з очей потекли сльози. Шоколад був гіркий, наче справжній перець, а то й гіркіший!

Вітка, хапаючи ротом повітря, змахнула сльози й заторохтіла:

— Це зовсім не шоколад! Ви, мабуть, помилилися!

— Шоколад! — кивнув головою постовий. — І ти мусиш його зараз же з'їсти, а то ще оштрафую! — І він видобув із планшетки цукрового півника на паличці.

"Коли в нього такий шоколад, то можна уявити, що це за півник!" — жахнулася подумки Вітка й замахала руками:

— Ні, ні! Я з'їм, ось, уже!

І вона заходилась відламувати чималі шматки шоколаду й, не розжовуючи, ковтати їх.

Зрештою вона так-сяк упоралася з плиткою. Доївши останній шматок, Вітка відчула в роті страшну гіркоту, язик їй прилип до піднебіння. Вона ковтнула густу, наче клей, слину і з зусиллям вичавила із себе:

— Де… я?..

— В Навпакиграді, славнозвісній столиці прекрасної країни Навпакинії! — відказав гордо міліціонер, який, певно, мав Вітку за іноземну туристку.

Вона вдячно кивнула постовому й подумала: "Ну й занесло! Треба хоч роздивитися гарненько. Коли тут усе, як цей штраф, то хоч топися!.." Вітка пересмикнула плечима при згадці про з'їдений штраф і побрела широким проспектом…

Що не кажіть, а цікавість таки перебороло Вітчин острах. Ще б пак! Вона й не мріяла опинитись у країні, що схожа була на її власну Навпакинію.

А в тому, що Навпакинія ця таки справжня, Птурська пересвідчувалась на кожному кроці.

Вже помітно звечоріло, й на вулицях побільшало людей. Ось посеред проспекту зупинився тролейбус. Чималий натовп кинувся до нього, але двері не відчинилися. "Як у нас, — подумала Вітка, — в години пік!" Але вона помилилася. Замість дверей почали відчинятися вікна — і звідти посипались на дорогу пасажири. А ті, що чекали, теж відразу кинулися дертись у вікна тролейбуса. Якась бабуся з кошиком застряла у вікні. В цей час тролейбус рушив, і Вітка побачила, як бабуся відчайдушне замахала у вікні ногами!

"Ну й країнка!" — весело подумала Птурська й пішла далі...

Але тут вона просто перед собою побачила великий будинок із широким подвір'ям і прочитала табличку "АЛОКШ". "Школа!" — здогадалася Вітка й вирішила зайти.

На подвір'ї вона побачила гурт хлопців, які у вечорових сутінках, мов скажені, ганяли м'яча. Вітка спинилася. Хлопці зовсім не галасували, як наші хлопці під час гри у футбол. Вони купою гасали за м'ячем, штовхалися, давали один одному стусани. Воріт Вікторія ніде не побачила... Аж ось білявому здороваю вдалося відірватись від гурту, й він щосили загамселив по м'ячу. М'яч свиснув і, наче куля, з розгону врізався у вікно!

"Зараз тобі, голубчику, буде!" — зловтішне подумала Вітка.

Але із розбитого вщент вікна висунувся дядечко — може, вчитель фізкультури — й весело гукнув:

— Молодець! Удар чудовий, ставлю п'ять!

Птурська тільки знизала плечима й зайшла в приміщення школи. Саме в цю мить пролунав дзвінок — і школярі розбіглися по класах.

Вітка почала сходами підніматись на другий поверх. Раптом вона почула розбіяцький свист, поглянула вгору й побачила: по поруччях сходів на неї мчить сивий поважний дядечко й голосно свистить! Вітка ледь устигла відскочити вбік, а дядечко порівнявся з нею, пригальмував і зіскочив з поруччя.

— Е-ее! — показав він ошелешеній Вітці язика.

— Ви чого? — злякалася вона не на жарт.

— Не чого, а хто! — знову показав язика дядечко. — Я — директор цієї школи, Полікарп Полікарпович. А от ти чого?

— А що я? — відказала вкрай здивована Вітка.

— "Що, що"! — передражнив директор. — Чого ходиш тихенько?

— Так уроки ж...

— Правильно, уроки! А тому ти повинна, як і кожен порядний учень Навпакиградської школи, бігати, галасувати, буцати ногами у двері класів, битися!

— Щось я вас не розумію!..

— А, — здогадався нарешті директор. — Так ти, бачу, новенька! Що ж, ходім тоді до мене в кабінет, я розкажу тобі про нашу школу.

Вони піднялися на четвертий поверх і зайшли до зовсім порожньої кімнати.

— Оце мій кабінет! — гордо проказав Полікарп Полікарпович. — Прошу сідати!

— Куди?! — озирнулася кругом Вітка.

— Зрозуміло, сюди, — плюхнувся директор просто на підлогу.

Птурській не лишилося нічого іншого, як теж опуститись на підлогу, забувши про своє нове плаття, яке вона сьогодні надягла вперше, аби побільше роздратувати Сергія.

— Ти як потрапила до нас? — поцікавився директор.

— Навіть не знаю, — зітхнула Вітка. — Заплющила-розплюшила очі — і вже тут!

— Ага, — кивнув директор, — значить, тебе Діма прислав.

— Який Діма?

— Байдуже, — махнув рукою Полікарп Полікарпович і почав розповідати Птурській про навпакинські школи.

Виявляється, і в школах тут усе було навпаки.

Вчилися учні лише раз на тиждень, як сьогодні, а всі інші шість днів тижня були вихідні. Урок тривав десять хвилин, зате перерва — сорок п'ять!

Якщо учня викликали на уроці й він анічогісінько не знав, йому ставили п'ятірку. А коли раптом хоч щось відповідав, то відразу схоплював двійку, й до школи викликали його батьків: хай слідкують дома, щоб нічого не вчив!..

На уроках учні кричали, штовхалися, плювались і взагалі робили казна-що, а не слухали вчителя. Коли ж хтось хоч на хвильку припиняв бешкетувати, його посилали до директора, і Полікарп Полікарпович примушував винуватця їсти морозиво: таким було покарання!

Спали та харчувалися учні тут же, у школі.

Одне слово, чимало дивних речей почула Птурська. І тільки-но директор закінчив розповідати, як вона схопилася з підлоги й вигукнула:

— Я хочу зостатись у вас!

— Ти певна в цьому? — пильно глянув на неї директор.

— Абсолютно!

— Що ж, лишайся. Підеш у третій "Б".

Вітка крутнулася, мов дзиґа, і стрімголов кинулась шукати свій новий клас. Дорогою вона думала: "Оце так пощастило! Не життя, а розкіш. Поживу тут, погуляю досхочу!"

Нарешті вона знайшла 3-Б і сміливо штовхнула двері.

Лейтенант Пчілка сидів у своєму службовому кабінеті за масивним письмовим столом, заставленим телефонами, та уважно перечитував матеріали останньої справи про крадіжку бузкового куща зі скверика на розі вулиць Толстого й Горького. Ось він дочитав останню, сімсот двадцять третю сторінку вісімнадцятого тому, гучно закрив його й задоволено чхнув — чи то від приємної згадки про те, як він лише за якихось чотири місяці розплутав цю, на думку начальства, безнадійну справу, чи то від куряви, яка вилетіла густою хмаркою з-поміж сторінок фоліанта.

У ту ж саму мить двері кабінету розчинилися, й на порозі виструнчився сержант Сухоручко:

— Дозвольте доповісти, товаришу лейтенант!

— Доповідайте! — кинув трохи невдоволено слідчий, бо його відірвали від приємних спогадів.

— До вас в особистій справі громадяни Кудлик і Пчілка!

— Просіть! — кивнув лейтенант, устаючи з-за столу.

— Заходьте! — гукнув у двері сержант Сухоручко і пропустив до кабінету обох друзів.

— Що сталося? — відразу перейшов до справи слідчий після того, як міцно потис руки Сергієві та своєму синові.

— Розумієте!.. — в один голос почали друзі.

— Не розумію! — перебив їх лейтенант Пчілка. — Коли будете говорити удвох — не розумію. Давайте хтось один. Ось ти, приміром, — тицьнув пальцем в Олега, — ти вмієш говорити коротко й по суті, а в мене кожна хвилина на рахунку.

Сергій зовсім не образився на слідчого, що той вибрав свого сина, бо чудово знав: Олег таки справді вміє говорити стисло й про головне. Те, про що Сергій розказував би з годину, його друг викладав за хвилини три-чотири.

Так було й на цей раз. Через три хвилини сорок одну секунду Олег уже закінчив свою розповідь про Вітку, Діму та Навпакинію.

Лейтенант Пчілка уважно вислухав сина і тільки похитав головою:

— Ох, і любите ж ви, хлопці, казками голови забивати!

— Це не казки, — заперечив Сергій.

— Ну, добре, добре, я подумаю, — заспокоїв його лейтенант і хотів щось додати, та за дверима почулися звуки якоїсь упертої боротьби, крики: "Пустіть!" — "Не пущу!" — і раптом двері з гуркотом розчинилися, й на килим, що вів до столу лейтенанта, впали сержант Сухоручко і — хто б ви думали? — батько Вітки!

— Це що таке?! — громовим голосом запитав лейтенант.

Сержант Сухоручко хутко підскочив, обсмикнув форму і злякано відказав:

— Ось... громадянин... Я кажу: "Не можна, зайняті", а він: "Все одно пройду!"

— Ви що, порядку не знаєте? — грізно глянув лейтенант Пчілка на Птурського, який теж уже встав і поправляв тремтячими пальцями галстук. Лейтенант, звичайно ж, упізнав батька Олегової однокласниці.

— Я все знаю! — злякано пробубонів Птурський. — Але в мене трагедія! Рятуйте!.. — І він важко впав на стілець, який своєчасно встиг підставити сержант Сухоручко.

— Бережіть нерви! — холодно кинув йому лейтенант. — І спокійно розкажіть, що сталося.

— Моя дочка зникла! — ледь вичавив із себе Птурський і раптом знепритомнів.

Сергій та Олег знітилися на своїх стільцях, а лейтенант Пчілка налив у склянку води з кришталевого, ручної роботи, графина, подарованого йому на честь успішного вступу на юридичний факультет, і простяг її Птурському:

— Ось, випийте й розповідайте нарешті!

Чи то владний тон слідчого так подіяв на непритомного, чи він просто прикидався, але Птурський відразу розклепив очі, вихилив зі склянки воду, цокаючи зубами, й почав:

— Моя донечка, учениця третього класу Вікторія Птурська, учора сказала, що йде ночувати до бабусі — матері моєї дружини, тобто тещі. А сьогодні вдень я подзвонив до тещі й узнав, що Віта до неї навіть не приходила! Та й учителька дзвонила, сказала, що й у школі її не було. Отже, її хтось украв! — І Птурський схопився за серце.

— Спокійно! — зупинив його лейтенант. — Не варто хвилюватися. Це для нас — дрібниця!

— Для вас, може, й дрібниця, — аж підскочив Птурський, — а для мене — _дочка_!

— Ви мене не зрозуміли, — зауважив слідчий. — Я мав на увазі, що ми дуже легко розшукаємо вашу дочку.

— То ви її знайдіть, благаю вас! — знову підскочив Птурський і зробив спробу впасти на коліна перед слідчим, але лейтенант Пчілка дужою рукою тренованого спортсмена підхопив його під пахви й виволік за двері.

— Додому! — наказав він Птурському. — Чекайте!

"Невже хлопці таки правду сказали про Навпакинію? — подумав слідчий, повертаючись до свого столу. — Доведеться перевірити!"

Він глянув на сержанта Сухоручка, який непорушно стояв посеред кабінету, й коротко кинув:

— Мою машину!

Сержант кулею вилетів за двері, а лейтенант Пчілка звернувся до Сергія:

— Зараз їдемо до тебе, поговоримо з Дімою!

— А ви у казки вірите? — обережно спитав його Сергій.

— Зрозуміло, ні! — усміхнувся слідчий. — Моя професія не дозволяє вірити казкам, а то їх стільки наплетуть, що не виплутаєшся.

— Так ви ж тоді не побачите Діму!

— Побачу! — впевнено відказав лейтенант. — У мене така професія: я мушу бачити все! Ну, поїхали.

І вони втрьох вискочили на вулицю, де на них уже чекала службова машина.

Бабуся, яка відчинила двері, побачивши на порозі Олега та свого онука, а поруч з ними лейтенанта міліції, не на жарт перелякалась. Але, впізнавши Олегового батька, відразу заспокоїлась і привітно запросила всіх до квартири.

І хоча Сергій сумнівався, та лейтенант Пчілка таки побачив Діму!

— То як це сталося, що ви відправили дівчину хтозна-куди, — звернувся до дідка слідчий, відразу приступивши до виконання свого службового обов'язку, — а самі й забули, як її повернути?

— Старість… — тремтячим голосом прошепотів Діма, лячно позираючи на міліцейську форму. — Склероз…

— Не годиться так, громадянине Дімо! — похитав головою лейтенант і раптом прошепотів дідкові у самісіньке вухо: — А взагалі правильно зробили, нехай покрутиться трішки… — І вже голосно додав: — Але ми її знайдемо, обов'язково!

Діма відразу заспокоївся і вже зовсім сміливо проказав:

— Здається, я пам'ятаю, як дістатися в Навпакинію!

— Кажіть! — коротко кинув слідчий діловим тоном і видобув з лівої бокової кишені кітеля авторучку й записник.

— Зараз, щоб точно… — наморщив лоба Діма. — Ага! Ось: переїхати місточок — та й на той бережечок, потім прямо до ставочка, від ставочка — по лісочку аж до самого кінця: там і є країна ця!

Лейтенант Пчілка видобув із правої бокової кишені атлас автомобільних доріг СРСР і щось відмітив у ньому.

— Все ясно! — сказав він, коли Діма скінчив. — "Місточок на той бережечок" — це, звичайно, міст метро через Дніпро, що веде на Русанівку. Далі, "ставочок" — це в радгоспі "Броварський", де карасів розводять. І останнє — "лісочок": це ліс коло Броварів!.. Отже — в дорогу!

Лейтенант із хлопцями рушили до виходу, але Діма зупинив їх:

— А я? А мене? Я теж хочу з вами: може, я дещо забув, а дорогою пригадаю?

— В цьому щось є! — погодився лейтенант Пчілка. — Ходімте!

І вони вчотирьох — слідчий, Діма, Олег і Сергій — вийшли з будинку, сіли в машину, і тільки-но гуркнув мотор, як просто під колеса, невідомо звідки, стрибнув маленький пухнастий цуцик.

— Геть з дороги! — владно гримнув лейтенант, але цуцик замість того, щоб утекти, вскочив у машину через відкрите вікно.

Слідчий Пчілка, вражений таким зухвальством, хотів викинути неслуха, та Сергій закричав:

— Це Бурчик, Вітчин песик! Нехай з нами їде, поможе хазяйку шукати.

— Непогана думка, — погодився слідчий, — нехай лишається. Вперед!

Машина гарикнула, голосно чхнула й помчала на розшуки Птурської…

10

Птурська штовхнула двері з написом 3-Б — й остовпіла на порозі!

В класі стояв жахливий гамір, але нікого не було видно. Та ось із-під першої парти вигулькнула скуйовджена голова якогось хлопчика, і він заверещав:

— Нове-е-енька-а!

І в ту ж мить, наче гриби після дощу, з-попід парт почали вистромлюватись голови.

— Новенька? — спитала вчителька, яка сиділа на підвіконні.

— Еге ж, — кивнула Вітка.

— Лізь під четверту парту в середньому ряду, й продовжимо наш урок, — наказала вчителька і знов відвернулася до вікна, щось мугикаючи собі під ніс.

А Вітка, якій сподобався цей незвичайний урок, весело застрибала до своєї парти й хутко заповзла під неї.

Її сусідом виявився товстий здоровань. Він щось жував і водночас гамселив чималим кулаком по лаві, не звертаючи на Птурську ніякої уваги. Це трохи образило її, і вона ліктем стусонула пузаня.

— Гей, ти! Давай знайомитись!

Хлопець скоса глянув на Вітку, кивнув, не перестаючи жувати, витяг зі свого портфеля півметрову лінійку, розмахнувся — і з усієї сили ляснув Птурську по лобі.

— Вова Бабинець, — сказав він ошелешеній Вітці, яка обома руками трималася за лоба й відчувала, як у неї під пальцями росте величезна ґуля.

Звідки ж було їй знати, що в навпакинських школах така звичка знайомитися: замість того, щоб потиснути руку, в Навпакинії правила хорошої поведінки вимагають якомога дужче вдарити, штурхонути чи тицьнути нового знайомого. Всього цього Птурська, звісно, не знала, тож страшенно образилась на пузаня й заволала на весь клас:

— Рятуйте! Вбивають!

Але ніхто, навіть учителька, не звернув уваги на її вереск. Адже, як ви пам'ятаєте, на уроках і треба було галасувати, штовхатися, битися й гоготіти… Поверещавши даремно ще трохи, Вітка замовкла.

— Ага! — тої ж миті підскочила до неї вчителька. — Хуліганиш? Марш до директора!

Цього тільки й треба було Вітці! Вона згадала, що для покарання в навпакинських школах змушують їсти морозиво, кулею вилетіла за двері й помчала в директорський кабінет.

— Мене вигнали з класу! — гордо й радісно повідомила Птурська Полікарпові Полікарповичу. — Давайте морозиво!

Директор чомусь сумно глянув на Птурську й мовчки повів її в сусідню кімнату. Там він відчинив холодильник і поставив перед дівчинкою літрову банку з морозивом:

— Їж!

— А ложка? — спитала Вітка.

— Яка ще ложка?! У нас руками їдять!

— А де їх можна помити? — не дуже здивувалася Вітка, бо вдома не раз їла сама руками.

— Ану, покажи? — директор глянув на її бруднющі руки, — під партою підлогу не мили, мабуть, рік, — і зареготав: — Помити! Ну й вигадниця! Такими саме їсти! — І він показав Птурській на табличку, що висіла над холодильником.

Там був намальований брудний хлопчисько, а внизу великими літерами написано:

НЕ МИЙТЕ РУК ПЕРЕД ВЖИВАННЯМ ЇЖІ!

— Зрозуміла? — спитав директор в ошелешеної Вітки.

— Зрозуміла…

— Тоді — їж!

— Не хочу! — аж здригнулася від огиди Вітка.

— Що-о?! — розсердився раптом директор. — Ану, їж негайно!

Вітка так налякалася, що обома руками почала запихати морозиво в рот… Але, ковтнувши, зойкнула і ледь не впустила банку: морозиво виявилось не лише солоним, а й гарячим, як окріп. Вона враз пригадала

навпакинський шоколад і пожалкувала, що поспішила накинутись на морозиво.

— Не можу!.. — благальне глянула вона на директора.

— Мусиш!

І директор так блиснув очима, що Птурська знов схопилася за банку.

— Все… — нарешті хрипко просичала вона, ковтаючи останній шматок і відчуваючи, ще в неї наскрізь просолилися і язик, і живіт.

— Тепер — на уроки! — наказав директор і повернувся у свій кабінет.

Вітка, весь час спльовуючи, посунула до класу. Тепер вона вирішила галасувати без угаву: досить з неї того клятого морозива! Але язик у неї так розпух, що ледь ворушився в роті. Тоді вона руками й ногами почала грюкати по парті й по підлозі і до кінця уроків так вибилась із сил, що ледь виповзла з-під парти, коли пролунав останній дзвоник.

— Снідати! Снідати! — заверещали її нові однокласники, хоч за вікнами вже спускалася ніч, і щодуху помчали до їдальні.

На цей раз Птурська, хоч і зголодніла вкрай, вирішила більше нічого не їсти в цій ненормальній країні.

"Краще голодною бути!" — подумала вона й пішла до спальні.

Але у спальні не було жодного ліжка: сама гола підлога, а замість подушок черговий видавав кожному учневі грубезну дубову колоду…

"Збожеволіти можна! — жахнулася Птурська. — Треба до завтра якось перетерпіти. А завтра, казав директор, почнуться аж шість вихідних. Ото вже погуляю!"

Вітка забилася в якийсь темний закапелок під сходами, скулилась на купі ганчір'я, що валялося там, і заснула.

Тільки-но перші промені сонця зазирнули до вікон школи, Птурська прокинулась. Язик усе ще був солоний, ґулю на лобі не можна було торкнути, але Вітка почувала себе досить бадьорою.

Сподіваючись на шестиденний відпочинок, вона вибралася зі своєї схованки в коридор і пішла до виходу. Але на дверях її перепинили двоє хлопців із чорними пов'язками на руках — напевне, чергові.

— Ти куди зібралася? — єхидно поцікавився старший.

— Як — куди? — здивувалася Птурська. — Гуляти! Відсьогодні ж — вихідні.

— О-хо-хо! — зареготали чергові. — Ой, держіть, бо луснемо зо сміху!

— Ач, яка спритна! — нарешті вгамувався старший. — Гуляти, щоб ти знала, можна тільки у дні уроків, а у вихідні треба сидіти в школі.

— Новенька, мабуть! — презирливо хмикнув молодший. Вони підхопили Вітку під руки і, хоч як вона опиралася, потягли до директорського кабінету.

— Ось, — мовив старший Полікарпові Полікарповичу, вказуючи на Птурську, — гуляти надумала: вихідні, бачте!

Директор теж розреготався, а тоді наказав черговим:

— Посадіть її в комірчину зі старими партами та не забудьте замкнути, а то ще втече з незвички.

За хвилину Вітка вже сиділа в тісній комірчині, захаращеній уламками парт і якимось іншим непотребом. З жахом позирала вона на вологі брудні стіни, де виплітали мудре павутиння здоровецькі бридкі павуки.

Майже під стелею було невеличке незасклене віконечко, а в ньому даленів голубий шматочок дзвінкого травневого неба.

І зробилося Птурській так боляче й гірко на душі, що вона заплакала. Вона пригадала своїх однокласників, тата й маму, песика Бурчика. Потім згадала, як дошкуляла Сергієві, як знущалася з батьків... Схлипуючи й розмазуючи по брудних щоках сльози, Вітка дала собі слово більше ніколи в житті не завдавати нікому прикрощів, — аби тільки вибратись із цієї страшнючої Навпакинії!

Вона підхопилася на рівні ноги й вирішила спробувати вилізти крізь віконечко. Але дістатися до нього було не так і просто. Вітка побудувала з уламків парт піраміду й почала дертися на неї. Та піраміда раптом захиталася — і зі страшним гуркотом розвалилась!

Вітка ледь вилізла з-під уламків. Руки й ноги її були геть подряпані, під оком світився чималий синець, а нове плаття подерлося на ганчірки. Та Птурська знову й знову заходилась будувати піраміду — і нарешті добулася до вікна...

За хвилину Вітка вже була надворі. Вона глянула навкруг, помітила неподалік від школи лісок — і щодуху побігла до нього. Коли б хто засік час, за який Птурська подолала чималу відстань до ліска, то, напевне, в таблицю світових рекордів з бігу треба було б занести поправку. Та

Вітка про рекорди не думала, а раділа, що ніхто не бачить її. Вона трохи перевела дух, присівши на траву, а тоді знову, боячись погоні, побігла далі, у глибину лісу.

Бігла Вітка доти, доки вистачило сил, а тоді впала непритомною під якийсь кущ.

11

В цей час машина лейтенанта Пчілки звернула з Броварського шосе в ліс. Вона підскакувала на вибоїнах, пасажири буцались головами об дах, але шофер не зменшував швидкості. Ось машина вискочила на узлісся, і тільки-но передні колеса виткнулися на галявину, як пролунав гучний вибух! Машину кинуло вбік, і вона завмерла на місці.

— Колесо! — розпачливо скрикнув шофер, і всі повистрибували з машини.

Таки справді, ліве переднє колесо наїхало на розбиту пляшку, покинуту недбалим туристом, й осіло.

— Хвилин двадцять згаємо, — невдоволено пробурмотів шофер і заходився поратися з інструментом.

Всі посідали на м'яку молоденьку травичку, а песик Бурчик, помітивши якусь живність, погнався за нею в гущавину.

— Може, поки міняють колесо, — озвався Діма, — я мемуари вам почитаю?

— А чого, — підтримав його лейтенант, — почитайте! Швидше час промайне.

Діма відразу витяг свого зошита, розгорнув на потрібній сторінці й урочисто проказав:

— Розділ сьомий: Робінзон Крузо та я! — Трохи покахикав у кулачок і продовжував: — Це було у 1704 році. Я зі своїм другом, капітаном Томасом Страдлінгом, мандрував на кораблі "П'ять портів" через океан до Південної Америки. Мандрівки — моя давня пристрасть, а в океані я ще не був, от і скористався нагодою. Коли ми вже підходили до континенту, у нас кінчилася вода. Тож корабель зупинився коло якогось безлюдного острова, щоб поновити запаси.

Поки моряки поралися на острові, я куняв собі з затишному сундучку штурмана нашого корабля. Скільки я проспав — невідомо. Мене розбудили зойки, Я визирнув із сундучка й побачив, що він стоїть на березі острова, а берегом понад водою бігає штурман, несамовито кричить і вимахує руками. Наш корабель "П'ять портів" на повних парусах віддалявся від острова.

Як я довідався згодом, капітан і штурман, поки я спав, устигли посваритися. Штурман заявив, що більше не ступить на корабель, і капітан висадив його, вивантажив речі — разом із сундучком! — і покинув на безлюдному острові.

Скільки пригод трапилося зі мною та штурманом Селькирком, я оповідати не буду. Скажу лише, що прожили ми на цьому острові чимало років? поки нарешті одного дня нас не зняв з нього інший корабель.

Дорогою додому, минаючи Англію, я вирішив навідалися до свого давнього приятеля — письменника Даніеля Дефо. Ми провели з ним кілька веселих днів, і я розповів йому про свої пригоди на острові. Даніель так захопився ними, що захотів написати про них книгу.

— Що ж, — погодився я, — пиши, але тільки не треба згадувати про мене, та й прізвище штурмана краще якось поміняти: ще прочитає про себе та розсердиться!

І от у 1719 році я отримав поштою від Даніеля Дефо книгу, що називалася "Життя й незвичайні пригоди Робінзона Крузо, моряка з Йорку. Написано ним самим".

Як бачите, Даніель дотримав свого слова: не назвав мене, змінив прізвище Селькирка та й свого прізвища теж не поставив на обкладинці, бо був таким же скромним, як і я.

Годі й казати, яку популярність відразу здобула ця книга, її читають із захопленням і досі, хоча майже ніхто не знає, що ця книга з'явилася завдяки мені. Та колись усе з'ясується, і мої заслуги перед літературою визнають нащадки!..

Дідок закінчив читати, згорнув зошита й засунув його за ремінець.

— Блискуче! — захоплено вигукнув слідчий, а Сергій з Олегом щосили зааплодували.

Діма зашарівся від такого щирого захоплення слухачів і пробурмотів:

— Це — що! Це так, дрібничка. От послухайте ще, як я піратів переміг, — і розгорнув був зошит ізнову, та в цю мить шофер гукнув від машини:

— Товаришу лейтенант! Можна рушати!

— По конях! — скомандував лейтенант Пчілка — і всі побігли до машини. Та раптом із лісу з пронизливим скавучанням вискочив Бурчик, про якого всі навіть і думати забули, й почав смикати лейтенанта за штани.

— Чого тобі? — здивувався слідчий. — Злякав хто?

Цуцик не відставав. Він крутив хвостом і тягнув лейтенанта в ліс. І тут слідчого осяяв здогад: напевне, цуцик щось знайшов!

— За мною! — скомандував лейтенант Пчілка. — Вперед! — і перший припустив за Бурчиком, котрий стрілою мчав попереду, все далі й далі в хащі.

Аж ось він стрибнув під розлогий ліщиновий кущ — і заскавчав.

Там, на пружному зеленому мохові, лежала обідрана, розпатлана й украй знесилена Вікторія Птурська!

— Віто! — перший кинувся до неї Сергій. — Що з тобою?!

Вітка повільно розтулила очі й, побачивши над собою знайоме обличчя Кудлика, щасливо посміхнулась:

— Я вдома!..

Лейтенант Пчілка підняв слабеньку Віту на руки й відніс у машину. Там дав їй ковтнути води з фляги й, коли Віта зовсім оговталася, спитав:

— Як ти сюди потрапила?

Птурська, голосно схлипуючи та здригаючись усім тілом, розповіла їм про свої пригоди.

Слухаючи її, Діма винувато кліпав очима й голосно шморгав носом, хоч від його нежитю не зосталося й сліду. А коли Віта скінчила, він зітхнув і промовив:

— Вибач мені, це я відправив тебе в Навпакинію...

Віта звела на нього великі очі, здивовано оглянула маленького дідка, якого досі не помічала, і раптом усміхнулась:

— Що ж, дякую вам за це! Тепер я зовсім-зовсім інша!

Олегові й Сергію подих перехопило від подиву: Вітка _бачила_ Діму! І взагалі, як відзначив для себе Сергій, вона й справді стала зовсім іншою: тихою, лагідною, усміхненою. А ще він помітив, що Віта зовсім не руда, а золотоволоса, що її кирпатий носик насправді страшенно симпатичний і що в неї такі великі й сині-сині очі!

— Ну, хлопці, час додому! — звелів лейтенант Пчілка. Машина розвернулася й помчала назад.

Коли виїхали на шосе, Діма чомусь почав крутити навсібіч головою, соватись на місці й раптом попросив зупинитися.

— Для чого? — здивувався лейтенант.

— Розумієте, — пояснив Діма, — я впізнав ці місця. Звідси до Броварів лише півтора кілометра, а мені туди й треба, до двоюрідного брата. Зупиніть, будь ласка, я вискочу!

— Як?! — вигукнули Сергій з Олегом, не вірячи, що Діма покидає їх.

— Треба, — винувато хитнув головою дідок. — Я й так уже затримався у вас.

Лейтенант наказав шоферові спинитись, і всі пасажири вийшли з машини.

— Бувайте! — простягнув слідчий дідкові руку й міцно потис його маленьку суху долоньку.

— Прощавайте! — ледь не плачучи, прошепотіли хлопці. — Повертайтеся до нас!

— Постараюсь, — пообіцяв Діма. — Кланяйтесь бабусі, я дуже полюбив її.

Він помахав усім на прощання ручкою — і закрокував по узбіччю шосе.

— Дімо! — раптом вигукнув йому навздогін Сергій. — А як же мемуари? Ви ж обіцяли прочитати ще про піратів!..

— Іншим разом! — крикнув у відповідь Діма. — Я обов'язково повернусь до вас!

І його маленька постать зникла за поворотом.

Всі знову сіли в машину і вже до самого Києва мовчали.

Коло будинку Сергія нервово походжав батько Птурський. Коли він побачив службову машину лейтенанта Пчілки, а в ній свою дочку, він так кинувся назустріч, що ледь не втрапив під колеса!

— Донечко, ріднесенька! — повторював Птурський, витягаючи Вітку з машини. — Жива, голубонько моя! — Він так гаряче цілував її й притискав до грудей, що навіть у лейтенанта, з його залізною силою волі, чомусь на очі навернулися сльози.

— Не знаю, як вам і дякувати за Вітуню! — оговтався нарешті Птурський.

— Пусте, — відмахнувся лейтенант. — Я тільки виконав свій службовий обов'язок!

Він потиснув руку щасливому батькові і скочив у машину, яка тут же зірвалася з місця.

— Можна, я забіжу до тебе, коли вмиюся й трохи відпочину? — тихо спитала в Сергія Віта.

— Звичайно, можна! — зрадів Кудлик. — Чого питаєш! Заходь, я чекатиму...

— Ну от, — усміхнувся Олег, — почалося!..

Що він мав на увазі, Сергій не зрозумів, але відчув: таки й справді сьогодні для нього почалося щось зовсім-зовсім нове і дуже-дуже приємне!

— А Діма де? — здивувалася бабуся, коли побачила Сергія самого.

— Привіт передавав тобі, кланявся, — сумно зітхнув Сергій. — Він пішов до брата.

— Ну, не сумуй, — погладила його бабуся по голові. — Може, він іще повернеться.

— Обіцяв! — з надією сказав Сергій і пішов до себе в кімнату.

Там він сів за стіл і, щоб якось розвіятись від безлічі думок, узяв книгу, яку зараз тримаєте й ви, і почав читати.

Коли Сергій перегорнув останню сторінку, хтось подзвонив у двері. "Все — як насправді!" — подумав Кудлик про казки і рвучко підхопився з

місця, бо серце підказало йому: це дзвонить його однокласниця й сусідка Вікторія Птурська — найкраща дівчинка в світі!